

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Een collectie in ballingschap – de archeologische collectie van Israël Galerie Linka

Heymans, E.

Publication date

2018

Document Version

Final published version

Published in

APm: Allard Pierson mededelingen

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Heymans, E. (2018). Een collectie in ballingschap – de archeologische collectie van Israël Galerie Linka. *APm: Allard Pierson mededelingen*, 117, 12-18.

https://issuu.com/bijzondere_collecties_uva/docs/ubapdvv2960-117

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

APm

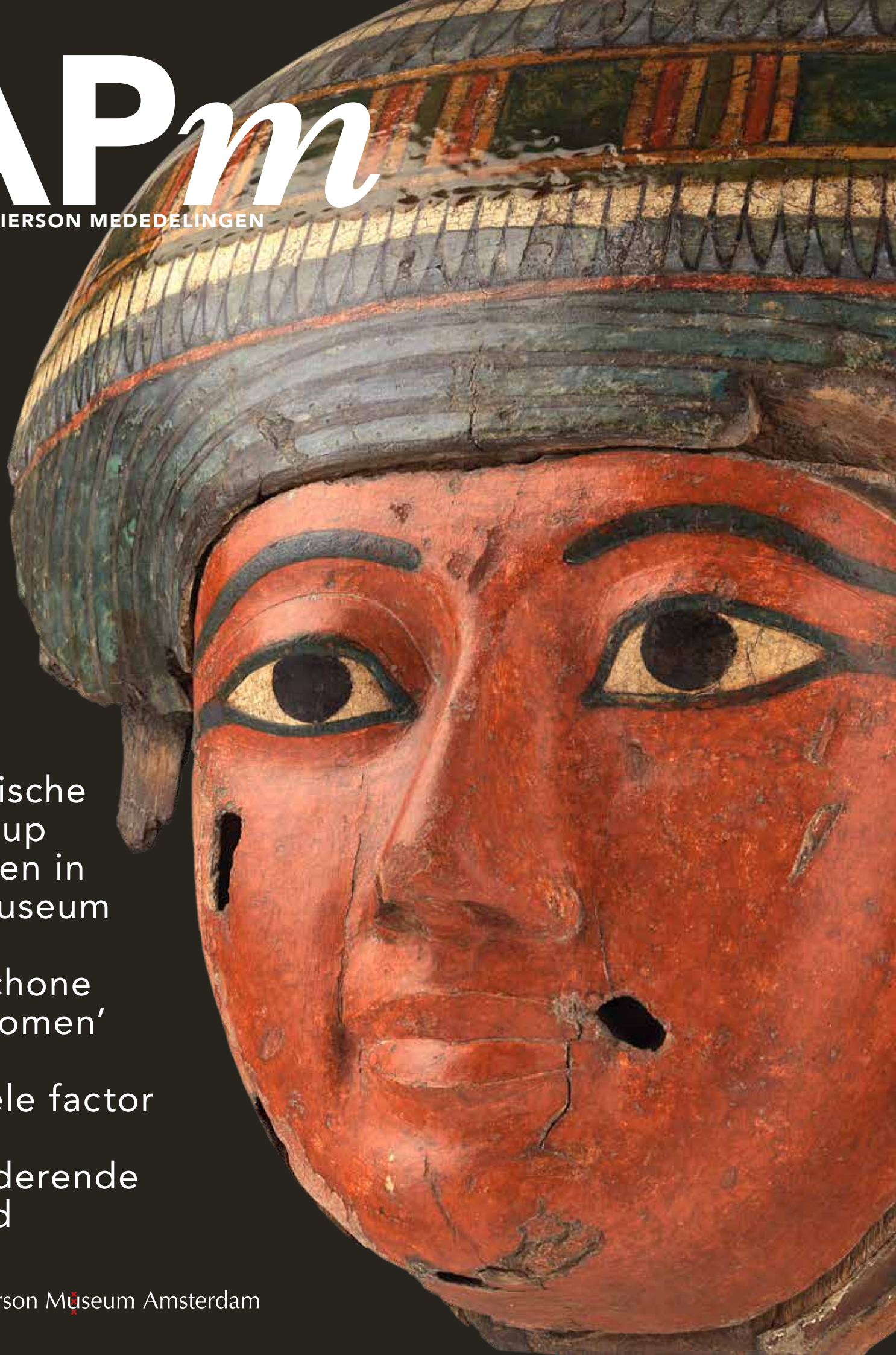
ALLARD PIERSON MEDEDELINGEN
117 - 2018

Egyptische
make-up
paletten in
het museum

'De schone
is gekomen'

Stabiele factor
in een
veranderende
wereld

Allard Pierson Museum Amsterdam

Een collectie in ballingschap – de archeologische collectie van Israël Galerie Linka

Elon Heymans

afb. 1 :
Sylvie Gumprecht-Linke
houdt antiek aardewerk uit
Israël vast.

afb. 2 :
Sylvie Gumprecht-Linke
in de Israël Galerie aan
de Prinsengracht 744 in
Amsterdam, ca. 1968.

Een groep archeologische objecten uit Israël vormt een nieuwe aanwinst voor het Allard Pierson Museum. Afkomstig uit de voormalige collectie van Israël Galerie Linka te Amsterdam, vult de schenking een lacune in de verzameling van het museum op het gebied van de archeologie van het antieke Mediterrane gebied, en specifiek die van de zuidelijke Levant. Tegelijkertijd vertellen de objecten het bijzondere verhaal van een archeologische collectie uit de jaren zestig en zeventig en de verkooptentoonstelling die daarmee georganiseerd werd.

'Het komt niet vaak voor dat een kunsthandel op grote schaal oudheden exposeert en te koop aanbiedt, die op wettelijk toegestane wijze het land van herkomst verlaten hebben.' Zo begint de beschrijving van een uitzonderlijke tentoonstelling in de Israël Galerie aan de Prinsengracht in Amsterdam in *NRC Handelsblad* van 20 juni 1978. Dit was een reprise van de tentoonstelling 'Bijbelse Bodemvondsten' die in 1969 georganiseerd werd door de Israël Galerie en op verschillende plekken in Nederland te zien was (afb. 4). Deze archeologische collectie werd eind jaren zestig en begin jaren zeventig aangelegd door Sylvie Gumprecht-Linke (1908–1991) met hulp van Martha Wiessing (1929–2015), de oprichters van de Israël Galerie (later Israël Galerie Linka), en was bedoeld voor de verkoop. Na het overlijden van Martha Wiessing in 2015 is deze collectie – of wat daarvan over was – opgedeeld, waarbij een kerncollectie is opgenomen in de collectie van het Allard Pierson Museum; het merendeel is teruggedaan naar het land van herkomst, Israël.

Deze schenking vormt de aanleiding om een deel van de collectie hier te presenteren. Tegelijkertijd biedt dit de mogelijkheid om de geschiedenis van de uitzonderlijke collectie en de bijzondere historische omstandigheden onder welke deze tot stand is gekomen te reconstrueren.¹

SYLVIE GUMPRECHT-LINKE

Geboren in Łęczycza, Polen, in 1908, bracht Sylvie (Sara) Gumprecht-Linke een deel van haar jeugd door in Zweden en Nederland. In 1930 emigreerde ze naar het toenmalige Palestina waar ze trouwde en zich vestigde in Ramat Gan. In latere interviews was ze terughoudend over haar privéleven en familie. Wel weten we dat ze zich interesseerde voor moderne Israëlische kunst en zich in de jaren vijftig ten doel stelde Israëlische schilders te propageren in Europa. Naast haar verblijf in Ramat Gan vestigde zij zich in 1959 gedeeltelijk in Nederland.

In september van dat jaar organiseerde ze de tentoonstelling 'Schilders uit Israël' in de Bijenkorf in Amsterdam, waarna de tentoonstelling te zien was in Luxemburg, Duitsland, Zweden en Noorwegen. In de jaren daarop organiseerde ze verschillende tentoonstellingen in Nederland van vooraanstaande Israëlische kunstenaars, zoals Zvi Mairovich, Avigdor Stematky en Yehiël Krize. Deze kunst is geworteld in de Europese traditie en kon – o.a. gezien de sympathie voor de jonge staat Israël binnen culturele en progressieve kringen – rekenen op de interesse van het Nederlandse publiek. Haar werk kreeg aandacht in de pers en zo maakte Linke halverwege de jaren zestig naam als 'Cultureel ambassadrice van Israël' in Nederland.²

afb. 3
Visitekaartje van
de Israël Galerie.

ISRAËL GALERIE

Linkes activiteiten leidden tot het plan om samen met Martha (Martita) Wiessing een galerie te openen die gespecialiseerd was in Israëlische kunst en ambachtswerk, en in november 1967 opende de Israël Galerie haar deuren aan de Prinsengracht 744 in Amsterdam (afb. 1 en 2). De galerie handelde in grafisch werk van Israëlische kunstenaars, maar – zoals aangegeven op de eerste uitnodiging – ook in 'oudheidkundige- en kunstvoorwerpen en volkskunst' uit Israël. Dit laatste betrof allerhande hout-, koper- en glaswerk en sieraden gemaakt in Jemenitische en 'bedoeïenen'-traditie, antiek aardewerk en reproducties van aardewerk en chanoekiot (negenarmige kandelaars) (afb. 3).

Door in te spelen op het bestaande enthousiasme dat zich in de naoorlogse periode in Nederland had ontwikkeld voor Israël en dat wat deze jonge staat voortbracht, voorzagen Linke en Wiessing in een groeiende behoefte. De politieke en morele steun voor Israël in Nederland was in die jaren enorm, en een op Israël gerichte galerie kon dus op een brede en enthousiaste klantenkring rekenen.

De oprichting van de Israël Galerie in november 1967 kwam daarbij op een onvoorzien opportuun moment. Met de Zesdaagse Oorlog in juni 1967 braken de hoogtijdagen aan van de populariteit van Israël in Nederland. Pas met de oliecrisis in 1973, waarbij Arabische landen een boycot afkondigden tegen Nederland in reactie op de steun voor Israël in de Jom Kipoeroorlog van oktober dat jaar, begon het enthousiasme voor Israël geleidelijk af te nemen.

EEN ARCHEOLOGISCHE COLLECTIE

De veranderde realiteit in Israël na de Zesdaagse Oorlog bood ook mogelijkheden voor Linke en Wiessing om oudheden aan te kopen voor de Israël Galerie.

NOTEN

1. Bij het onderzoek voor dit artikel is gebruik gemaakt van het archief van Israël Galerie Linka. Het grootste deel hiervan is na het overlijden van Martha Wiessing overgedragen aan het Stadsarchief van Amsterdam (toegangsnummer 31000). Een klein deel van het archief bevindt zich in het Allard Pierson Museum (ongenummerd).

2. Deze kwalificatie is afkomstig uit *De Noordoostpolder*, d.d. 4 augustus 1965, maar in andere artikelen over Linke zijn vergelijkbare benamingen, zoals 'artistiek ambassadrice' of 'ambassadrice van Israël's kunst', terug te vinden (zie *Trouw*, 25 januari 1964; *Vaderland*, 14–21 april 1965; *Het Parool*, 30 januari 1969; *Het Vrije Volk*, 22 maart 1969).

afb. 4

**Tentoonstellingscatalogus
'Bijbelse Bodemvondsten'**

Uitgegeven ter gelegenheid van de tentoonstelling (Amsterdam 1969). Op de voorzijde staat een zogenaamde 'decanter jug', typisch voor de IJzer IIB-C periode (8ste tot vroeg 6de eeuw v.Chr.). Eenzelfde type kan is ook in de collectie van het Allard Pierson Museum APM 17.593.

afb. 5

**Een pot met tuit en
lusvormig handvat.**

De brede tuit van deze typische vaas werd gebruikt om een klein kannetje in te plaatsen. De vloeistof die van dit kannetje afdroop kon dan via de geperforeerde tuit terug de vaas in vloeien. Langs de onderrand is de vaas beschreven: 'Judea. B.C. 3000. M. Dayan' Aardewerk. H. 22,5 cm. Herkomst: 'Judea' (zuidelijke deel van de Westelijke Jordaanoever). Vroeg Brons I-II (ca. 3500-2500 v. Chr.) APM 17.597.

Archeologie was in de jaren zestig in Israël verworden tot nationale hobby. Het herontdekken van het materiële verleden van het Beloofde Land sloot aan bij een heersende ideologische behoefte: het Joodse volk werd gezien als een ontworteld volk en diende daarom de band met het land en het lokale verleden te verstevigen. Archeologie vormde daartoe een populair middel.³

Door de sterke handhaving en de publieke interesse in archeologisch erfgoed in Israël waren (en zijn) illegale opgravingen gericht op de illegale verkoop van oudheden binnen de grenzen van 1967 relatief beperkt. Echter, met name op de Westelijke Jordaanoever, tot 1967 een onderdeel van Jordanië, was en is deze handhaving minder sterk. Na de Zesdaagse Oorlog, waarbij Jeruzalem en de Westelijke Jordaanoever door Israël veroverd waren, werd de Oude Stad van Jeruzalem toegankelijk vanuit Israël en daardoor gemakkelijker te bezoeken door westerse toeristen. Dit vormde een stimulans voor de verkoop van oudheden binnen Israël en naar het buitenland.

Vanaf oktober 1967 bezochten Linke en Wiessing herhaaldelijk verschillende handelaren in oudheden, met name in de Oude Stad van Jeruzalem, zoals Baidun, Bakri, Lafi en Wazwaz, waar ze tegen lage prijzen archeologisch aardewerk en sieraden aankochten om naar Nederland te verschepen. In Israël kochten ze voor de galerie ook verschillende andere producten in, zoals bijzondere stenen, ambachtswerk en reproducties van

oudheden. Behalve de aankooplijsten ontbreekt helaas verdere documentatie van deze reproducties.

De aankoop van oudheden begon dus in 1967 en op de foto's, genomen bij de opening van de galerie in november van dat jaar, is inderdaad al antiek aardewerk te zien. De bewaarde documentatie van aankopen laat zien dat Linke en Wiessing met name in 1968 en 1969 substantiële hoeveelheden antiek aardewerk aankochten en naar Nederland verscheepten. De opbouw van deze collectie van oudheden leidde in 1969 tot de tentoonstelling 'Bijbelse Bodemvondsten'.

'BIJBELSE BODEMVONDSTEN'

Van 15 mei tot 30 juni 1969 organiseerden Linke en Wiessing de tentoonstelling 'Bijbelse Bodemvondsten' in de Israël Galerie. De inhoudelijke voorbereiding van de tentoonstelling werd verzorgd door een werkgroep en ondersteund door een erecomité onder leiding van professor M.A. Beek, hoogleraar Hebreeuws en Oude Testament aan de Universiteit van Amsterdam en voorzitter van het Genootschap Nederland-Israël. In dit comité zaten ook professor H.L.C. Jaffé, hoogleraar moderne kunstgeschiedenis en directeur van het Joods Historisch Museum, en professor J.M. Hemelrijk, hoogleraar klassieke archeologie en directeur van het Allard Pierson Museum.

In een kleine tentoonstellingscatalogus (afb. 4) werd de collectie chronologisch geordend, waarbij objecten van het Chalcoliticum (kopertijd, vanaf ca. 4500 v.Chr.) tot en

met de Byzantijnse periode werden uitgelicht. De nadruk lag op de connectie die deze objecten hadden met het anders zo ontastbare bijbelse verleden. Naast het heersende enthousiasme voor Israël, raakte de focus op oudheden uit het Beloofde Land een gevoelige snaar. Veelzeggend is wat dat betreft de beschrijving van de tentoonstelling door F. Hoogewoud, lid van het werkc comité en een medewerker van prof. Beek: 'Juist de authenticiteit van het aardewerk verlevendigt de voorstelling van het dagelijks leven in de Bijbelse tijd en hierdoor spreken de voorwerpen op geheel eigen wijze tot de bezoeker. (...) Het met speciale toestemming geëxporteerde aardewerk uit Israël is niet alleen te zien en te bewonderen, maar het is ook tegen civiele prijzen te koop.'

'Bijbelse Bodemvondsten' kreeg brede aandacht in de landelijke pers, waarbij Linke andermaal in de schijnwerpers werd gezet. In verschillende artikelen werd het beeld geschetst dat deze bijzondere tentoonstelling tot stand was gekomen door de contacten van Sylvie Linke, die er dankzij speciale toestemming van de Israëlische overheid in zou zijn geslaagd om de oudheden naar Nederland te krijgen. Echter, van een dergelijke speciale toestemming is geen documentatie. Ook zou zij voor de tentoonstelling hebben mogen putten uit de collectie van de beroemde militair en politicus Moshe Dayan. Dayan, herkenbaar aan zijn piraten-ooglapje, had in het Westen een iconische status verworven als symbool voor de militaire successen van de jonge staat Israël. Daarnaast was hij een bekend amateurarcheoloog die door illegale opgravingen een grote collectie oudheden had aangelegd.⁴ Door haar overtuigingskracht zou Linke toestemming hebben gekregen om objecten uit zijn verzameling te selecteren. Zo vertelde prof. Beek in zijn toespraak bij de opening van de tentoonstelling dat Linke deze objecten van Dayan 'ab-bewundert' had en kopte het Algemeen Dagblad in juli 1969 'Zij vermurwde zelfs Dajan...', en verderop in het stuk: 'Ze vroeg de "dubbele" stukken en praatte net zolang tot zelfs Mosje Dajan voor haar door de knieën ging'. We weten op basis van de archiefdocumentatie dat 16 of 17 objecten afkomstig waren van Dayan, maar het lijkt erop dat deze objecten via een tussenhandelaar zijn aangekocht en pas in januari 1970 aankwamen in Nederland. Hiervan bevinden zich momenteel zes stukken in de collectie van het APM, waarvan drie gesigneerd door Dayan zelf (zie afb. 5 en afb. 8).⁵

De tentoonstelling was er weliswaar op gericht een indruk te geven van de nog onbekende archeologie van deze regio en zo een tastbare illustratie te bieden van de bijbelse geschiedenis, maar was samengesteld op basis van wat Linke en Wiessing in het korte tijdsbeslag van twee jaar hadden aangekocht. Ze kochten in Israël wat

aangeboden werd en wat zij in Nederland verkoopbaar achtten. Historisch belangrijke, bijzondere of unieke stukken waren in de tentoonstelling daarom nagenoeg niet te vinden.

'BIJBELSE BODEMVONDSTEN' IN DE JAREN ZEVENTIG
Transportdocumentatie laat zien dat Linke en Wiessing in ieder geval tot april 1971 hun collectie aanvulden met aankopen uit Israël. Dit suggereert dat ze in deze eerste fase van het bestaan van de collectie al objecten verkochten. Hier zouden ze in de daaropvolgende jaren mee doorgaan.

Na de expositie op de Prinsengracht reisde 'Bijbelse Bodemvondsten' rond. Door contacten te leggen en gebruik te maken van de gunstige omstandigheden wisten Linke en Wiessing delen van de archeologische collectie in gevarieerd aangepaste vorm in heel Nederland tentoon te stellen en objecten te verkopen. Zo organiseerden ze van 24 september tot en met 20 november 1971 – gelijktijdig met de grote Masada-tentoonstelling in het Gemeentemuseum in Den Haag over de beroemde archeologische site in de woestijn van Judea – een tentoonstelling in de Bijenkorf in Den Haag, daarmee meelifend op het enthousiasme rond die belangrijke tentoonstelling. Ook brachten ze hun tentoonstelling naar de 'Israëlische weken' in Dongen, en naar verschillende vieringen van de Israëlische Onafhankelijkheidsdag. Op veel plaatsen werd 'Bijbelse Bodemvondsten' in aangepaste vorm gebracht, vaak in combinatie met grafisch werk van Israëlische kunstenaars en samen met de sieradententoonstelling 'Sieraad: van eerste tempel... tot Israël nu'.

Ook nodigden ze bij openingen prominenten uit, zoals de Israëlische ambassadeur en lokale politici, om zo de tentoonstellingen meer aanzien te geven. Bij de

afb. 6
Voormalig burgemeester Ivo Samkalden en Sylvie Gumprecht-Linke bij de opening van 'Bijbelse Bodemvondsten' in de Israël Galerie, Amsterdam 1978. Foto's uit collectie Stadsarchief Amsterdam.

NOTEN

3. Zie onder andere Elon (1997).

4. Zie onder andere Ornan (1986) en Kletter (2003).

5. Dit betreft objectnummers APM 17.597, 17.602, 17.611, 17.623, 17.652 en 17.656. Het is bekend dat Dayan objecten zelf markeerde en verhandelde, en verschillende objecten, afkomstig van en gesigneerd door Dayan, zijn bekend uit de kunsthandel. Op 27 mei 2007 werden dergelijke objecten uit de privécollectie van Irving Bernstein geveild door Thomaston Place Auction Galleries in de VS. Objecten, door Dayan gemarkeerd met een vindplaats en datering, zijn ook aanwezig in de collectie van het Israël Museum in Jeruzalem, waar de collectie van Dayan na zijn dood terecht is gekomen (persoonlijke communicatie E. Arie). Zie ook Ornan (1986) en Kletter (2003). Vier van de vazen in het Allard Pierson Museum bevatten een door Dayan geschreven vindplaats, waarvan één in het Hebrueus.

heropening van de tentoonstelling in de Israël Galerie aan de Prinsengracht (inmiddels op nummer 690) in mei 1978 hield Ivo Samkalden – het jaar daarvoor teruggetreden als burgemeester van Amsterdam – op verzoek van Linke de openingstoespraak (afb. 6).

Met onderbrekingen – tussendoor werden kunsttentoonstellingen georganiseerd – werden delen van de collectie 'Bijbelse Bodemvondsten' tot in 1980 tentoongesteld. Zo was de collectie onder meer te zien in Arnhem, Zaandijk, Assen, Leeuwarden, Dongen, Delft, Groningen, Den Haag, Enschede, Zwolle, Zutphen, Goes, Venlo, Breda, Amersfoort, Eindhoven, Hulst, Hilversum en Bergen. Waarschijnlijk werd de collectie daarna opgeslagen op de Prinsengracht en werden er sporadisch nog stukken verkocht.

DE COLLECTIE

Waarschijnlijk heeft de Israël Galerie naar schatting rond de duizend antieke aardewerken objecten in bezit gehad. Hier kunnen we nog antiek glas en andere objecten aan toevoegen, zoals scarabeeën, enkele kalkstenen ossuaria, en basalten vijzels en wrijfschalen. In de loop van de decennia zijn hiervan waarschijnlijk enkele honderden objecten verkocht of door schade verloren gegaan. Bij de laatste inventarisatie van de

collectie in 2004 waren hier nog circa 800 objecten van over. Deze objecten hebben tot de opdeling van de collectie in 2016 aan de Prinsengracht gestaan.

De 116 objecten die uiteindelijk zijn opgenomen in de collectie van het Allard Pierson Museum geven een representatief beeld van de collectie vanaf de late jaren zestig (afb. 5, 7 - 11). Getuige de typen vazen en de complete staat van veel van de objecten is het waarschijnlijk dat het overgrote deel van de collectie grafmateriaal betreft. Door het brede chronologische spectrum dat de collectie beslaat, is het mogelijk om de typologische ontwikkeling van bepaalde vormen waar te nemen, zoals in het geval van olielampjes (afb. 9) en voorraadpotten. Ook zijn bepaalde karakteristieke elementen van het regionale aardewerk goed zichtbaar in de collectie. Een voorbeeld daarvan zijn de importen van Myceens en Cypriotisch aardewerk in de Late Bronstijd (afb. 8) en van Attisch aardewerk in de Klassieke periode, die een uitzondering vormen op het veelal onversierde, lokaal geproduceerde aardewerk.

De collectie geeft daarmee een redelijk representatief beeld van het keramische repertoire van de regio, met archeologisch aardewerk dat, enkele uitzonderingen daargelaten, een beperkte esthetische aantrekkingskracht heeft.

afb. 7

Twee amforiskoi (kleine amfoortjes). Beide vormen zijn afgeleid van grote Kanaänitische (Late Bronstijd) amforen, maar werden nog in de IJzertijd geproduceerd. De linker vaas lijkt een miniatuurversie van een Kanaänitische transportamfoor. De rechter vaas heeft een decoratie volgens een standaard schema, met een palmboom in het midden, dat in gedetailleerde vorm verschijnt aan het begin van de Late Bronstijd en gaandeweg eenvoudiger wordt. Aardewerk. H. 15 cm. en 14,5 cm. Herkomst onbekend. Late Bronstijd II tot IJzertijd II. APM 17.618, 17.622.

afb. 8

Myceense en Cypriotische importen uit de Late Bronstijd. Een Myceens of Cypriotisch kannetje, een Base ring ware II 'bilbil'-flesje uit Cyprus, en een Myceense pyxis (doosje voor kostbaarheden). Aardewerk. H. 10 cm., 15 cm., en 8 cm. Herkomst onbekend. Late Bronstijd II-III (ca. 1400-1100 v.Chr.). APM 17.611 (ex-Dayan collectie) 17.569, en 17.624.

afb. 9

Verskillende olielampjes. Herkomst onbekend. Chalcolitisch tot en met Byzantijns. Aardewerk. L. 11,5 cm., 13,4 cm., 8 cm., 10 cm. en 12 cm. APM 17.638, 17.649, 17.629, 17.635 en 17.630

afb. 10

Een gepolijst kannetje.

Deze kannetjes zijn typerend voor de IJzertijd II.

De glimmende horizontale strepen zijn gevormd door de (in dit geval rode) slip op de ongebakken vaas te polijsten. Aardewerk.

H. 14,5 cm. Herkomst onbekend. IJzertijd II.

APM 17.677.

afb. 11

Figurines.

Chalcolitisch tot en met Byzantijns. Herkomst onbekend. Byzantijns en mogelijk modern

Aardewerk. H. 6,6 cm., 12,7 cm., 5,7 cm. en 6,5 cm.

APM 17.577, 17.580,

17.581 en 17.579

RESTITUTIE

'Het uitverkopen van doubletten door een land dat een overvloed bezit, heeft twee kanten. Enerzijds stelt men zo verzamelaars in de gelegenheid op legale wijze een collectie op te bouwen, en dat is natuurlijk een goed ding. Anderzijds verdwijnt materiaal op die manier onherroepelijk en voorgoed uit het land waar het thuishoort. Waar moet men voor kiezen?' Met deze probleemstelling eindigde de hierboven aangehaalde recensie in NRC Handelsblad. Na het overlijden van Martha Wiessing is in overleg met de erven besloten het grootste deel van de collectie terug te laten gaan naar Israël, om zo een veilig onderkomen te vinden voor deze archeologische objecten op de plek waar ze, zonder verdere contextinformatie, misschien nog het meeste 'thuis horen'. Door de inzet van het Allard Pierson Museum en de steun van de stichting Levi Lassen en de erven Wiessing is dit deel in maart 2017 teruggezonden naar Israël en als verzamelaarscollectie opgenomen in het nationaal depot van de Israel Antiquities Authority.⁶

De 116 objecten die zijn opgenomen in de collectie van het Allard Pierson Museum vormen een mooie aanvulling op de eigen verzameling die voorheen geen goede vertegenwoordiging van oudheden uit de Levant had. Tegelijkertijd vormt de kerncollectie in Amsterdam een herinnering aan die grotere collectie 'Bijbelse Bodemvondsten' en de bijbehorende tentoonstelling die eind jaren zestig en zeventig in Nederland te zien waren.

LITERATUUR

Ruth Amiran, *Ancient Pottery of the Holy Land: From its beginnings in the Neolithic period to the End of the Iron Age*. (New Brunswick, N.J., 1969).
Amos Elon, Politics and Archaeology, in: N.A. Silberman en D. Small, *The Archaeology of Israel: Constructing the Past, Interpreting the Present* [Journal for the Study of the Old Testament, Supplement Series 237] (Sheffield 1997) 34-47.

Raz Kletter, 2003. A very general archaeologist—Moshe Dayan and Israeli archaeology, *Journal of Hebrew Scriptures* 4 (2003).

Tallay Ornan, *A man and his land: highlights from the Moshe Dayan Collection*. [Catalogue; the Israel Museum, Jerusalem] (Jerusalem 1986).

6. In totaal zijn 681 oudheden teruggezonden naar Israël.